

Politolog Oskar Krejčí: Vítězství USA na Ukrajině

- CZ24 News | 19. září 2023

SVĚT: Politolog Oskar Krejčí se ve své glose zamýšlí nad povahou toho, co lze z hlediska anglosaské geopolitiky pokládat za úspěch ve válce ve východní Evropě.

Ve Washingtonu mohou slavit: podařilo se odtrhnout Evropu od Ruska. Pro příslušníky současné vládnoucí vrstvy na Západě je demonizace Moskvy samozřejmostí ne-li po celou jejich kariéru, tak přinejmenším od ruské anexe Krymu v roce 2014. Platí ale, že úsilí o izolaci Ruska od Západu je záležitost mnohem starší.

Suroviny a politika

Současné fázi snahy o odloučení Ruska od Evropy předcházela ideologizovaná etapa spojená se svářeními se doktrínami zadržování a zatlačování komunismu. Pozoruhodné vyjádření našel tento souboj v podobě otázky závislosti západní Evropy na sovětském plynu a ropě. Spojené státy, které sovětský a později ruský plyn a ropu nedovážely v takovém množství jako západní Evropa, nemusely kalkulovat případné ekonomické důsledky roztržení vazeb – a hodnotily situaci téměř výhradně v politické rovině, která často přerůstala v otázku bezpečnosti.

Vlastně to začalo přibližně před půl stoletím. Tehdy bouřlivá výstavba ropovodů a plynovodů v Sovětském svazu vyústila v dohody o dodávkách potrubí pro ropovod Družba ze Západního Německa. Proti tomu se ostře postavila Kennedyho vláda a donutila Bonn tento export zastavit. Nástup nové východní politiky německého kancléře Willyho Brandta ale vše změnil: v roce 1970 spolková vláda podepsala s Moskvou dohodu o výstavbě plynovodu do Západního Německa. Dodávky plynu do obou částí tehdy rozděleného Německa začaly shodně v roce 1973. Tento technický a hospodářský úspěch otevřel zároveň novou frontu v oblasti doktrinního myšlení – pomůže hospodářská spolupráce se Sovětským svazem k transformaci tamního režimu, nebo se Západ stane vydíratelným?

Kritici spolupráce hovořili o sebevražděném „komerčním oportunismu“, přívrženci spolupráce o tom, že vzájemná ekonomická závislost vede k míru. Pravdou je, že Sovětský svaz nikdy nevyužil dodávky ropy a plynu na západ k vydírání. Také platí, že Moskva byla na penězích ze Západu závislá obdobně, jako byla západní Evropa závislá na sovětském či ruském plynu. Byla to ovšem závislost asymetrická, což se ukázalo dlouho před válkou na Ukrajině. Někteří autoři připomínají, že velký pokles ceny ropy na světových trzích po setkání prezidenta USA a saúdského krále v roce 1985 drasticky zúžil manévrovací prostor Michaila Gorbačova na konci perestrojky. Počátkem minulého roku pak napovrch vyplula nesmlouvavá skutečnost: rostoucí ekonomická spolupráce a zvyšující se vzájemná hospodářská závislost jsou slabé argumenty ve srovnání s geopolitickými představami o věčném konfliktu mocností a vidinou možnosti jednostranných zisků třeba i na úkor spojenců.

Anglosaská geopolitika

Války mají zpravidla více příčin, a tedy i více cílů. To platí také o současné válce na Ukrajině. Netřeba se dlouze zabývat sepisováním přehledů možných cílů Moskvy, Kyjeva či Washingtonu – za víc než dva roky, co se k této válce schylovalo a co probíhá, nasbíralo mnoho komentátorů přehršel představ o záměrech politiků a vojáků v této válce. Protože zmíněná válka má celou řadu zcela nových charakteristik, mají tyto přehledy tendenci zapomínat na cíle staleté. Cíle, které formovala klasická anglosaská geopolitika.

Anglosaská geopolitika je první svébytnou teorií mezinárodní politiky, pomocí které si dynamicky se rozpínající Spojené státy a britské impérium na počátku svého soumraku zdůvodnily chování ve světě konce 19. a na začátku 20. století. Už předtím si ovšem z napoleonských válek odnesl Londýn přesvědčení, že nesmí nikdy dovolit sjednocení Evropy. Z knih a statí dvou velikánů anglosaské větve geopolitiky – amerického admirála Alfreda Mahana a britského geografa Halforda Mackindera – pak vyplynula svérázná konkretizace této vize, kterou může přiblížit několik základních tezí: dějiny jsou svárem mořské moci reprezentované Spojenými státy, Velkou Británií a Japonskem s pozemní mocí reprezentovanou Ruskem; mořská moc je dynamičtější, ale nemůže proniknout do jádra Ruska, *Heartlandu*, protože tamní řeky ústí na severu do zamrzajících moří a na jihu do uzavřených jezer; mořská moc musí usilovat o to, aby se *Heartland* a Německo nespojily, protože, jak napsal Mackinder, „kdo vládne východní Evropě, ovládá *Heartland*, kdo vládne *Heartlandu*, ovládá Světový ostrov, kdo vládne Světovému ostrovu, ovládá svět“. Je to sice nesmysl, ale pomáhá to pochopit, proč Britové po 1. světové válce na Pařížské mírové konferenci podporovali vznik malých států na východě Evropy. A proč právě britský ministr zahraničí přispěchal v roce 1919 s návrhem takzvané Curzonovy linie, hranice mezi Polskem a sovětským Ruskem. Tehdy se rodila i ideologizovaná verze těchto představ – *cordon sanitaire*, sanitární pás malých států od Baltského moře k Jaderskému a Černému moři izolující sovětské Rusko.

Mezi NATO/EU a Ruskem

Tyto geopolitické předsudky jsou dnes viditelnější než dříve, ale prosakovaly do politiky Západu už před loňskou intervencí ruské armády na Ukrajině. Stačí připomenout čtyři „východoevropské“ projekty, pokusy přilepit některé země k NATO/EU:

- Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj (GUAM). Tu v roce 2001 založily Gruzie, Ukrajina, Ázerbájdžán, Moldavsko a Uzbekistán, který však v roce 2005 vystoupil.
- Východní partnerství Evropské unie je projekt ohlášený na summitu Evropské unie v roce 2008. V tomto podání se východem myslí Bělorusko, Ukrajina, Moldavsko, Gruzie, Arménie, Ázerbájdžán – tedy kdokoli ve východní Evropě a na Kavkaze, ovšem bez Ruska.
- Trojmoří, což je iniciativa z roku 2016, v níž se ke spolupráci hlásí dvanáct států ležících mezi Baltským, Jaderským a Černým mořem: Česko, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Rakousko, Slovinsko, Chorvatsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Bulharsko a Rumunsko; letos se k nim připojilo Řecko (Moldavsko se stalo partnerem), což z trojmoří činí vícemoří.
- Lublinský trojúhelník je úmluva mezi Polskem, Litvou a Ukrajinou, podepsaná v roce 2020 v polském Lublinu. Tato dohoda si klade za cíl politickou, hospodářskou, kulturní a sociální spolupráci, jež měla napomoci začlenění Ukrajiny do Evropské unie.

Lublinský trojúhelník naznačuje, že v těchto projektech se mísí anglosaská geopolitika s nostalgií části polské vládnoucí vrstvy: v Lublinu byla v roce 1569 podepsána dohoda, jež směřovala k vytvoření Polsko-litevské unie, mohutného státního útvaru od Baltu až téměř k Černému moři.

Po 1. světové válce se nerodily jen vize sanitárního kordonu, ale i plány dvojnásobného polského premiéra Józefa Piłsudského na vytvoření Mezimoří: *Intermarium* byl sen o federaci střeoevropských a východoevropských států, samozřejmě pod polským vedením. Dlužno dodat, že velké Polsko nebo Trojmoří nemají jen veřejně manifestovanou funkci bariéry vůči Rusku – ve skrytu směřují i proti nebezpečí ze západu, ze strany mohutného Německa. Takovou roli ovšem nemohou obdobné projekty plnit bez pomoci USA. Či přesněji: bez amerických vojenských základů v Polsku. Úspěchy iniciativ Varšavy zůstávají závislé na geopolitických rozmarech Washingtonu. V této situaci ne jeden politik ve středovýchodní Evropě cítí potřebu přispívat do rozpočtu na udržení americké hegemonie například formou nákupu zbytečných stíhacích letadel.

Nezvratnost vítězství

Několik let před vypuknutím konfliktu na Ukrajině probíhala ideologická příprava: přinejmenším od vystoupení ruského prezidenta na Mnichovské bezpečnostní konferenci v roce 2007 bylo Rusko stále více představováno jako stát s upadající demokracií, stát autoritářský, ne-li totalitní. Takto se měl blížící konflikt stát srozumitelným i pro veřejnoprávní pohrobky studené války. Přes všechna vznešená slova je ale snazší porozumět současné politice Washingtonu pomocí četby Brzezinského knihy *Velká šachovnice* než studiem *Všeobecné deklarace lidských práv*.

Odtrhávání Evropské unie od Ruska probíhalo před únorem 2022 i po něm povětšinou na základě západních iniciativ – přičemž každý věděl, že postavit sanitární kordon či oddělit Rusko od Německa je takřka nemožné bez Ukrajiny. Obě trasy plynovodu Nord Stream měly v kontextu anglosaské geopolitiky zapsán svůj smutný osud už v rodném listu. Mnohé však nasvědčuje tomu, že Moskva byla na roztržku připravena lépe než Evropská unie a v jejím rámci hlavně Německo. Jak mimo jiné před několika dny ukázalo Východní ekonomické fórum, Rusku se daří – byť samozřejmě se ztrátami – napojovat svoji ekonomiku na Asii, a to včetně odbytišť plynu a ropy. Schopnost Ruska pružně se přeorientovat na vývoz, dovoz i finanční operace směrem na východ a jih je pro mnohé překvapivá. Nemluvě o podnikání přes zprostředkovatele. To ostatně naznačují i údaje Mezinárodního měnového fondu.

Podle aktualizovaných dat z tohoto zdroje by měl letos hrubý domácí produkt (HDP) Ruska vzrůst o 1,5 %, zatímco HDP eurozóny o 0,9 % – a v Německu by HDP měl dokonce klesnout o -0,3 %. Pro doplnění: v případě USA by se mělo jednat o růst 1,8 % HDP, v Bháratu (Indii) o 6,1 % a v Číně o 5,2 %. Vzhledem k měnící se roli Asie a Jihu jako celku se zdá anglosaská strategie zaměřená na oddělení Evropy od Ruska nejen zastaralá, ale přímo kontraproduktivní.

Malá naděje

Odtržení Evropy od Ruska je nesporným úspěchem klasické anglosaské geopolitiky. Otázkou je, na jak dlouho – a zda lokální geopolitické vítězství neznamena celkovou ztrátu. Duchaprázdná zpráva o stavu Unie, kterou minulý týden v Evropském parlamentu [přednesla](#) předsedkyně Evropské komise, mnoho nadějí pro budoucnost nepřinesla. Ve stínu této zprávy se zdá, že by odtržení EU od Ruska mohlo být trvalé. Jenže to by znamenalo, že se význam Evropy ve světě nebude jen snižovat, ale že se toto snižování zrychlí. Washington si vytvořil problém: Evropa se sice stává na něm závislejší, ale je to stále slabší spojenec. Představitelé NATO/EU sice pořád hlasitěji přísahají, že se zapojí do plnění záměrů indo-pacifické strategie USA, ovšem hodnotu evropského vkladu ohlodává rostoucí politická inflace.

Má-li ve světě budoucnosti Evropa něco znamenat, potřebuje ruský trh, ruské suroviny, ruskou vědu;

i když se to některým pražským konšelům nezdá, Evropa je bez ruské kultury neúplná. V každém případě jsou důsledky anglosaského úspěchu na Ukrajině signálem, že pouze urovnání vztahů Evropy a Ruska – byť v této chvíli vůbec není jasné, na jakém základě by k tomu mohlo dojít – dává Evropě naději.

[ZDROJ](#)